

Een democratie alleen voor mannen

Na de Arabische Lente verwachten vrouwen meer vrijheid. Maar hun positie

► De Libische Salwa Saad Bugaighis liep voorop tegen het regime-Gaddafi.

► Nu voert zij de zwaarste strijd: een plaats voor vrouwen in het nieuwe Libië.

Door CAROLIEN ROELANTS DEN HAAG. Mannen, zegt de Libische advocaat Salwa Saad Bugaighis, mannen in Libië vinden dat vrouwen thuis horen, moeten koken, de kinderen opvoeden, misschien lesgeven. Vrouwen moeten zich zeker niet met de politiek bemoeien, vinden ze, ook in het nieuwe Libië niet. „De Libische interim-grondwet zegt dat alle Libiërs gelijk zijn, maar de werkelijkheid is anders.”

Bugaighis (44, getrouwd, drie kinderen) is altijd actief geweest. Twintig jaar geleden, toen ze aan de universiteit van Benghazi rechten studeerde, hing het regime nog studenten die protesteerden op. Maar dat verhinderde haar niet om opstandige te spreken te houden. De autoriteiten ontzegden haar een jaar de toegang tot de universiteit en hielden haar paspoort vijf jaar lang in.

In 2003, toen het regime wat soepeler werd om toestromende westerse leiders te plezieren, was ze een van de weinige advocaten die de moed toonden om het voor politieke gevangenen op te nemen tegen het regime en foltering en andere misstanden aan de orde te stellen.

Ze was in februari een van de organisatoren van de eerste protesten in Benghazi, die de val en de dood van de Libische leider Moammar Gaddafi inleidden, ze hielp er de eerste vrije gemeenteraad vormen en ze werkte mee aan de oprichting van de Nationale Overgangsraad, eerst rebellenorganisatie en later de nieuwe machthebbers. Ze was zelf ook een paar maanden lid van de Overgangsraad. Bugaighis ziet wel degelijk een politieke rol voor vrouwen weggelegd.

De opstand in Tunesië vormde de inspiratie voor de protesten, maar konden ze Gaddafi ten val brengen? „We hadden eigenlijk niet het gevoel dat we daartoe in staat waren, maar we wilden het gewoon proberen”, zegt Bugaighis in een vraaggesprek in Den Haag.

Pas na twee dagen van kleine demonstraties voor het oude gerechtsgebouw van Benghazi sloeg de vlam in de pan. „Als een vulkaanuitbarsting”, zegt Bugaighis. „Duizenden mensen stroomden toe. De autoriteiten stuurden duizenden huurlingen met gele helmen op Benghazi in, om de betogers te intimideren. Honderden hier, honderden daar. Maar er was geen weg terug voor ons; de revolutie was begonnen.”

Veel vrouwen in Libië zijn hoog opgeleid en ze werken in alle sectoren van de arbeidsmarkt. Ze speelden ook een belangrijke rol in de revolutie. Maar de meeste mannen en ook sommige vrouwen vinden de politiek het domein voor de mannen. Op de zestigsten leden van de Overgangsraad waren ook maar twee vrouwen en niemand was geïnteresseerd in hun mening. „Daarom ben ik na ruim drie maanden uit de Overgangsraad gestapt. Als je niets kunt bereiken, kan je beter iets anders gaan doen.”

Sommige mensen gebruiken de islam om vrouwen buiten de deur te houden, zegt ze. „Dat is interpreteren van de Koran naar hun standpunt toe. Tribalisten mannen op hun beurt voelen zich traditioneel prettiger met mannen om zich heen.” Verget die vrouwelijke lijfwacht van Gaddafi, zegt ze. „Dat was alleen show. Ze werden allemaal verkracht. Het was ziek.”

Wat nodig is, zegt ze, is dat die traditionele mentaliteit verandert, het idee dat vrouwen vooral voor hun gezin zorgen. Het leerplan op de scholen moet worden herzien want dat bestendigt dat stereototype van de vrouw.

Dat kost tijd, maar die is er nauwelijks. Volgens het huidige tijdschema worden over zes maanden verkiezingen gehouden voor een parlement dat weer een commissie aanwijst die een definitieve grondwet gaat opstellen. Als er geen vrouwen in het parlement worden gekozen, krijgen ze geen invloed op de grondwet. „Dat is heel gevaarlijk voor ons. We gaan er dan voor ons spreken? Democratie alleen voor mannen is geen democratie.”

Bugaighis en medestanders voeren campagne voor een vast vrouwenquotum in het nieuwe parlement. „Als er niet zo'n voorziening wordt getroffen, wordt er geen enkele vrouw gekozen. Mannen stemmen niet op vrouwelijke kandidaten en veel vrouwen ook niet. Vrouwen volgen de mening van hun vaders of hun zoons.”

„We waren op een conferentie en de Europese buitenlandcoördinator Catherine Ashton was er, en westerse ambassadeurs en Mustafa Abdel-Jalil, de interim-president. We onderbraken hem keer op keer en we eisten een quotum van 40 procent van de zetels voor vrouwen. Iedereen lachte; ze dachten dat het een grap was.”

„Waar heb je het over?” vragen mensen als we onze eis van het quotum aan de orde stellen. „Misschien zullen we jullie 10 procent geven.” Die mentaliteit. Wij vrouwen maken 52 procent van de bevolking uit. Dus het is geen geschenk. Het ons recht daar vertegenwoordigd te zijn.” De kwestie is nog niet geregeld.

Bugaighis was geschokt toen Abdel Jalil op de officiële bevrijdingsdag de sharia, het islamitisch recht, invoerde en alle restricties op polygamie die onder Gaddafi golden, ophief. „Hij gelooft niet in vrouwen. Maar hij heeft helemaal niet het recht om zo iets te bepalen. Hij is niet gekozen of zo. Hij heeft alleen maar die functie door de revolutie. Omdat er iemand moet zijn. Iedereen was werkelijk verbijsterd.”

Bugaighis was geschokt toen Abdel Jalil op de officiële bevrijdingsdag de sharia, het islamitisch recht, invoerde en alle restricties op polygamie die onder Gaddafi golden, ophief. „Hij gelooft niet in vrouwen. Maar hij heeft helemaal niet het recht om zo iets te bepalen. Hij is niet gekozen of zo. Hij heeft alleen maar die functie door de revolutie. Omdat er iemand moet zijn. Iedereen was werkelijk verbijsterd.”

In heel Noord-Afrika grijpt de fundamentalistische islam om zich heen. In Tunesië en in Marokko kregen fundamentalisten rond de 40 procent van de stemmen; in Egypte hebben de Moslimbroederschap en de radicalere salafisten in de eerste twee fasen van de verkiezingen meer dan 60 procent binnengehaald. Maar daarover maakt Bugaighis zich geen zorgen. „Wij hebben ook een Moslimbroederschap, maar veel aanhangers daarvan hebben de afgelopen jaren in ballingschap in het buitenland gezeten. Ze hebben daar geleerd met andersvandenken om te gaan. Ze weten wat vrouwenrechten zijn. Ik heb met veel leiders van de Moslimbroederschap gesproken en ze zijn heel open. Ik zei tegen hen: 'Jullie gaan mij bevelen een hoofddoek te dragen.' Maar ze zeiden: 'Dat is een kwestie tussen jou en God.' We zijn een gematigde islamitische maatschappij. Het is hier historisch anders dan in Egypte.”

Irak: beter af onder Saddam

• Dat de val van de oude tiran geen verbetering heeft op te leveren bewijst de situatie in Irak. „We waren zo gelukkig na de val van Saddam Hussein, maar we zijn nu zo bezorgd!”, zegt de Iraakse vrouwenactiviste Nadje al-Ali.

• Nadje Ali omschreef de eerste jaren van het Ba'ath-regime als „staatsfeminisme”. Er werd nadruk gelegd op onderwijs voor vrouwen en mannen konden niet zomaar een tweede vrouw trouwen.

• Maar zulke restricties zijn na de val van Saddam afgeschaft. Vrouwen werden in veel delen van Irak geterroriseerd om ze te dwingen een hoofddoek te dragen.

• Net zoals nu gebeurt in Libië voerden vrouwen in Irak na Saddams val campagne voor een vrouwenquotum in het parlement. Ze kregen het na lang lobbyen: niet de geëiste 40 procent maar 25. Maar een vrouwenquotum is geen tovermiddel. „Want wie vormen die 25 procent?”, zegt Nadje Ali. „Vrouwen van politici, zusters, dochters die geen binding hebben met vrouwenrechten.”

Iraakse politievrouwen tijdens de opleiding. Foto Reuters

In Tunesië is de helft van de kieslijst verplicht vrouw. Maar wel de onderste helft. Foto Reuters

Tunesië: salafisten bedreigen vrouwenrechten

• Vader des vaderlands Habib Bourguiba heeft Tunesië tot het meest seculiere land in de Arabische wereld gemaakt. Polygamie werd afgeschaft en echtscheiding voor vrouwen gelegaliseerd. Ben Ali ging door op dit pad.

• Seculiere vrouwen zijn bang dat aan hun rechten tomdragt worden nu fundamentalisten grotere zeggenschap krijgen. De fundamentalisten ontkennen dat.

• De Ennahdapartij, verboden onder Ben Ali, noemt zichzelf de meest progressieve onder de Arabische fundamentalistische partijen. Partijleider Rachid Ghannouchi heeft gezegd de rechten van vrouwen uit te willen breiden.

• Maar seculiere vrouwen wijzen erop dat radicalere salafisten bij universiteiten actie voeren voor het recht voor studenten een gezichtssluier te dragen en voor scheiding van mannen en vrouwen in de collegezaal.

• Volgens hen wordt in brede lagen van Ennahda, anders dan in de top, heel conservatief gedacht over vrouwenrechten.

is geen democratie

verslechtert juist, ook dankzij de ‘gewone man’

Egypte: beter af onder Mubarak

• Egypte trok vorige week de aandacht met de harde aanvallen door militairen, inclusief seksueel geweld, op protesterende vrouwen op het Tahrirplein. De regerende militaire raad bood vorige week excuses aan.

• Maar het geweld leidt af van wat volgens activisten een grotere bedreiging is voor vrouwen: inspanningen om vrouwen hard bevochten rechten af te nemen. De rechten worden in verband gebracht met het gehate regime van Mubarak.

• De activiste Hibaqa Osman, die een vrouwennetwerk in Kairo leidt, wijst erop dat er in de Egyptische verkie-

zingscampagne geen enkele vrouw is die het woord voert.

• Het vrouwenquotum dat onder Mubarak bestond, is afgeschaft. Waarschijnlijk komen er heel weinig vrouwen in het parlement. In de eerste fase is geen enkele vrouw gekozen. „Gisteren gooiden vrouwen met stenen voor zichzelf, voor het land”, zei Osman. „En vandaag klikt het: je bent niet goed genoeg, ga naar huis.”

Op het Tahrir-plein in februari, toen vrouwen in Kairo volop mee protesteerden. Foto Reuters

In Marokko voeren vrouwen de 20-februaribeweging voor meer hervorming aan. Foto AFP

Marokko: koning voert hervormingen door

• Anders dan in Egypte, Tunesië en Libië zijn in Marokko demonstraties tegen het bewind niet echt van de grond gekomen. De positie van koning Mohammed VI is nooit aan het wankelen gebracht. Een verklaring is dat Arabische koningen meer legitimiteit genieten dan de presidenten.

• Wat betreft Marokko kun je aanvoeren dat de koning ook tijdig hervormingen heeft doorgevoerd. Zo nam hij het initiatief tot een vergaande aanpassing van het familierecht die in 2004 werd gerealiseerd. Vrouwen kregen onder andere het recht echtscheiding aan te vragen en een rechter moet uitsluitsel geven of een man een tweede vrouw mag trouwen.

• Op de fundamentalistische agenda door te voeren. „Ik zal me er nooit mee bemoeien of een vrouw een lange of een korte rok draagt”, zei partijleider en komend premier Benkirane. In Marokko zijn zestig van de 395 parlementszetels gereserveerd voor vrouwen. Het is niet bekend of en hoeveel vrouwen buiten het quotum zijn gekozen.

► uit het notitieblok

Uren puffen in de file maar dan wel een vipkamer

Onder normale omstandigheden zijn de buitensporig lange files in Jakarta al een belangrijke bron van spanning en ergernis. Laat staan als je onderweg bent naar het ziekenhuis om te bevallen. Van tevoren had ik mij vast voorgenomen om op tijd te vertrekken om te voorkomen dat onze baby op de achterbank ter wereld zou komen. Maar toen het eenmaal zo ver was, liep het anders. Thuis was het prettig puffen en konden we niet even wachten om de ergste ochtendspits te omzeilen?

Zo begon ik net wat te laat aan een anderhalf uur durende rit naar het ziekenhuis. Vanwege de baby hadden mijn vriend en ik voor het eerst een auto gekocht en een chauffeur ingehuurd. Die bleef nog best kalm, terwijl hij op zijn vierde werkdag zijn kermerende en puffende bazin door het chaotische verkeer moest loodsen.

Al snel reden we stapvoets en volgden de weën elkaar steeds sneller op. Om meer stress te voorkomen, verzwegen mijn vriend en moeder hoe weinig minuten er nog maar tussen zaten. Zelf probeerde ik het af te lezen op het grote namaak-Bulgari-horloge van onze chauffeur. Pas later begreep ik waarom dat maar niet lukte: het horloge liep helemaal niet, hij droeg het alleen voor de sier.

Waarom dan ook zo'n ver ziekenhuis? Inderdaad ging ik aanvankelijk voor controles naar een privéziekenhuis op tien minuten rijden van ons huis. Maar mijn gynaecoloog bleek 60 procent van zijn baby's per keizersnee. Niet zo pijnlijk en je kunt een mooie geboortedatum kiezen. Zo werd de eerste kleindochter van de president op onafhankelijkheidsdag geboren en draaiden gynaecologen op 11-11-2011 overuren.

Toen we na een lange rit eindelijk in het ziekenhuis arriveerden voor de bevalling, stonden er vijf verloskundigen en zusters voor me klaar. Enige consternatie: „Ze is al hartstikke ver!” Onmiddellijk belden ze mijn dokter, die ook nog de file in moest. En anderhalf uur later werd onze dochter Raiza geboren.

ELSEKE SCHOUTEN

Elseke Schouten is correspondent in Indonesië voor nrc.next en NRC Handelsblad.

35 burgers dood door fout Turkse luchtmacht

Het Turkse leger zag de mensen aan voor strijders van de Koerdische afscheidingsbeweging PKK.

DIYARBAKIR. Bij een Turkse lucht-aanval in het Koerdische zuidoosten van Turkije, dichtbij de Iraakse grens, zijn gisteravond zeker 35 mensen gedood. Volgens een plaatselijke functionaris waren de slachtoffers suiker- en benzinesmokkelaars die door de luchtmacht voor strijders van de verboden, separatistische Koerdische Arbeiderspartij (PKK) waren aangezien.

De Turkse regering gaf toe dat zij een grove fout had begaan. De AK-partij van premier Tayyip Erdogan beloofde dat de zaak niet in de doofpot zou worden gestopt. Een AK-woordvoerder noemde de aanval gistermiddag op de Turkse televisie „betreurenswaardig”.

„Vast is komen te staan dat het niet ging om terroristen maar smokkelaars. Als er fouten zijn gemaakt, als er gebreken en tekortkomingen zijn geweest, zullen deze niet worden verdoezeld”, aldus de woordvoerder. Het Turkse opperbevel hield eer-

” Het ging niet om PKK-terroristen maar om smokkelaars

der op de dag vol dat het wel degelijk om strijders van de PKK ging. Daardoor braken gistermiddag rellen uit tussen betogers en de politie in onder meer Istanbul en Diyarbakir, de grootste stad in het voornamelijk Koerdische zuidoosten van Turkije. Volgens het persbureau Dogan zijn er in Istanbul waterkanonnen en traangas ingezet. De betogers gooiden met stenen. De PKK opereert in het zuidoosten van Turkije vanuit bases in Noord-Irak. Maar de plaatselijke zeggman verklaarde dat de autoriteiten er wel degelijk van op de hoogte waren dat er smokkelaars actief waren. Hij noemde de aanval onaantvaardbaar. (AFP, Reuters)

Advertentie

gratis bezorging in de Benelux & af te halen in de Leapp STORE A'dam! **Apple MacBook** €499,- www.leapp.nl